

**Kvalita
podnikatelského
prostředí,
regionální
konkurenceschopnost
a strategie regionálního
rozvoje České republiky**

mapy ke stažení na

www.grada.cz

Milan Viturka a kolektiv

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Doc. RNDr. Milan Víturka, CSc., a kolektiv

Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České republiky

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 4205. publikaci

Kolektiv autorů:

doc. RNDr. Milan Víturka, CSc. (kapitoly 1, 2, 3, 4, příloha 3)
Ing. Petr Halámek, Ph.D. (2.4, 2.5, příloha 2)
Ing. Viktorie Klímová, Ph.D. (2.2, 2.3, 2.4, příloha 4)
Mgr. Petr Tonev (2.1, 2.2, příloha 1, kartografické výstupy)
Ing. Vladimír Žítek, Ph.D. (2.2, 2.4, příloha 4)

Odborní recenzenti:

prof. Ing. Jaroslav Macháček, CSc.
doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědný redaktor Mgr. Petr Mušálek
Sazba Jan Šístek
Počet stran 232
První vydání, Praha 2010
Vytiskla Tiskárna PROTISK, s. r. o., České Budějovice

© Grada Publishing, a.s., 2010
Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2010

ISBN 978-80-247-3638-9 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-7312-4 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2012

Upozornění

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být reprodukována a používána
v elektronické podobě, kopírována a nahrávána bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.*

Obsah

O autorech	7
Předmluva	9
1. Teoretická východiska a souvislosti regionálního rozvoje	11
2. Regionální hodnocení kvality podnikatelského prostředí	17
2.1 Obchodní faktory	23
Faktor blízkosti trhů	23
Faktor koncentrace významných firem	31
Faktor přítomnosti zahraničních firem	36
Faktor podpůrných služeb	39
2.2 Pracovní faktory	42
Faktor dostupnosti pracovních sil	42
Faktor kvality pracovních sil	46
Faktor flexibility (podnikavosti) pracovních sil	52
2.3 Infrastrukturní faktory	55
Faktor kvality silnic a železnic	56
Faktor informačních a komunikačních technologií	62
Faktor blízkosti mezinárodních letišť	67
2.4 Lokální faktory	69
Faktor podnikatelské a znalostní báze	69
Faktor asistence veřejné správy	82
2.5 Cenové faktory	85
Faktor ceny práce	85
Faktor ceny nemovitostí	89
2.6 Environmentální faktory	95
Faktor urbanistické a přírodní atraktivity území	96
Faktor environmentální kvality území	100
2.7 Komplexní hodnocení kvality podnikatelského prostředí	107
Výpočet celkové KPP podle regionů ORP a krajů	107
Identifikace pozičních výhod a nevýhod regionů	113
Podnikatelský orientované regionální vyhodnocení odchylek dílčích faktorů KPP	120

3. Nástin dlouhodobé strategie regionálního rozvoje České republiky	125
3.1 Regionální politika	126
3.2 Regionální pojetí konkurenceschopnosti	132
Pojem konkurenceschopnosti	132
Vybrané nástroje podpory regionální konkurenceschopnosti	136
Indikátory konkurenceschopnosti regionů České republiky	141
3.3 Integrovaná teorie udržitelného regionálního rozvoje	151
3.4 Strategie regionálního rozvoje České republiky	157
Úvodní poznámky	157
Návrh dlouhodobé strategie regionálního rozvoje České republiky	160
Závěr	177
Seznam použité literatury	180
Příloha 1: Významné firmy zpracovatelského průmyslu podle tržeb v roce 2006 .	185
Příloha 2: Přehled průmyslových zón podle krajů	194
Příloha 3: Významné odchylky dílčích faktorů kvality podnikatelského prostředí	208
Příloha 4: Podpora inovací ve vybraných zemích EU	216
4.1 Švédsko	216
4.2 Finsko	218
4.3 Německo	220
4.4 Rakousko	221
Shrnutí / Summary	223
Rejstřík	224

O autorech

Doc. RNDr. Milan Viturka, CSc.

Působí na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně jako vedoucí katedry regionální ekonomie a správy, která zabezpečuje výuku ve studijních oborech regionální rozvoj a správa a regionální rozvoj a cestovní ruch. Je rovněž pracovníkem Centra konkurenceschopnosti české ekonomiky Ekonomicko-správní fakulty. Specializuje se na základní a aplikovaný výzkum v oblasti regionální ekonomie (teorie a strategie regionálního rozvoje, regionální politika České republiky a EU) a dále na environmentální ekonomii.

Ing. Petr Halámek, Ph.D.

Působí jako odborný asistent na katedře regionální ekonomie a správy Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se především finančním a ekonomickým hodnocením regionálních rozvojových projektů a programů a specializuje se na hodnocení efektivity zásahů veřejného sektoru prostřednictvím použití analýzy nákladů a výnosů.

Ing. Viktorie Klímová, Ph.D.

Působí jako odborná asistentka na katedře regionální ekonomie a správy Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V rámci svých pedagogických a výzkumných aktivit se zabývá problematikou regionální ekonomie a regionálního rozvoje, specializuje se na otázky institucionální a programové podpory malého a středního podnikání s důrazem na inovační podniky.

Mgr. Petr Tonev

Působí jako asistent na katedře regionální ekonomie a správy Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V rámci svých pedagogických a výzkumných aktivit se zabývá zejména problematikou regionálního a územního rozvoje (regionální geografie, územní procesy, územní plánování v ČR a EU).

Ing. Vladimír Žítek, Ph.D.

Působí jako odborný asistent na katedře regionální ekonomie a správy a v Centru konkurenceschopnosti české ekonomiky Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V rámci svých pedagogických a výzkumných aktivit se zabývá problematikou regionální ekonomie a regionálního rozvoje (regionální aspekty trhu práce, územní a věcné aspekty trhu nemovitostí, hodnocení inovačního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů) v kontextu působení regionální politiky.

Předmluva

Kvalitní regionální politika nepochybně představuje jednu ze základních možných odpovědí na nové výzvy, generované prohlubující se globalizací ekonomiky. V souladu s tím roste i počet studií zabývajících se regionálním rozvojem, ze kterých však pouze menší část tvoří synteticky orientované studie. Tato publikace usiluje o snížení deficitu v této oblasti, který se samozřejmě týká i České republiky. V tomto duchu se zabývá zejména hodnocením regionální kvality podnikatelského prostředí, které představuje významný zdroj informací nejen pro hodnocení rozvojových předpokladů regionů, ale i pro rozhodování firem, resp. potenciálních investorů. Hodnocení vychází ze 16 faktorů, vybraných na základě mezinárodních i domácích průzkumů a sdružených do skupin faktorů obchodních, pracovních, infrastrukturních, lokálních, cenových a environmentálních. Provedené analýzy, poskytující konkrétní informace podle správních obvodů ORP a dále podle jednotlivých krajů, jsou prezentovány jednotným způsobem (význam, metodika, výsledky hodnocení a možnosti ovlivnění) a následně generalizovány v komplexní syntéze. Navazující vyhodnocení regionální konkurenceschopnosti zahrnuje i analýzy inovačního potenciálu firem a využití lidských zdrojů jako dalších komponent originální integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje, která je rovněž součástí této publikace. V závěrečné části je pak prezentována dlouhodobá strategie regionálního rozvoje České republiky (rozvojové scénáře krajů).

Publikace *Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České republiky* je velmi cenná zejména svým komplexním a tržně orientovaným pohledem na problematiku regionálního rozvoje. Shromážděné informace lze prakticky využít pro definování rozvojových priorit regionální politiky České republiky i jednotlivých regionů ve vazbě na nový plánovací cyklus Politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU (2014–2020). Z uživatelského pohledu pak lze za její výraznou přednost označit zejména systematické uspořádání relevantních informací (**včetně prezentace souboru 29 podrobných mapových příloh na www.grada.cz**). Vydání této publikace bylo umožněno díky finanční podpoře z grantového projektu GA ČR č. 402/08/0071 „Regionální hodnocení kvality podnikatelského prostředí z hlediska potenciálu pro rozvoj a transfer inovací“ a Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity.

doc. RNDr. Milan Víturka, CSc.

KAPITOLA

1

Teoretická východiska a souvislosti regionálního rozvoje

Regionální rozvoj se zejména po vstupu do Evropské unie stal i v České republice poměrně značně frekventovaným pojmem, jehož praktický význam je výrazně posilován i provedenou decentralizací veřejné správy. S tím pochopitelně souvisí i podstatně vyšší odborná pozornost věnovaná regionální politice, která je poměrně často pokládána za jednu z relevantních odpovědí na nové výzvy, příležitosti a ohrožení, generované globalizací ekonomiky, v duchu známého (původně pouze ekologického) principu „*mysli globálně, jednej lokálně*“. Současná regionální politika obvykle vychází z vypracovaných konkrétních rozvojových strategií cílených nejen na podporu ekonomicky efektivního, ale i harmonického a udržitelného regionálního rozvoje, a v tomto smyslu zahrnuje vedle své nejvýznamnější, tj. ekonomické komponenty, i sociální a environmentální komponentu společenského rozvoje. V souladu s tím lze regionální politiku definovat jako souhrn přímých a nepřímých intervencí státu (příp. nadnárodních společenství, zejména EU), regionů, měst a obcí orientovaných na stimulaci a prostorovou optimalizaci ekonomického, resp. společenského rozvoje. Ve výše uvedeném kontextu tak současná regionální politika výrazně přesahuje původní roli „územní komponenty“ hospodářské strukturální politiky, za jejíž integrální součást je obvykle považována. Tato monografická studie je zaměřena především na ekonomickou komponentu regionálního rozvoje, v jejím rámci je však věnována potřebná pozornost i relevantním vazbám na ostatní výše uvedené komponenty a rovněž jejímu teoretickému zarámování vypracovanou teorií regionálního rozvoje. Hlavním cílem studie je komplexní prezentace dosažených výsledků regionálního hodnocení kvality podnikatelského prostředí a navazujícího hodnocení regionální konkurenceschopnosti včetně relevantních návrhů a doporučení, které jsou prakticky využitelné jak pro potřeby veřejné správy (vazby na rozhodovací procesy a strategické plánování rozvoje regionů, příp. měst a obcí), tak pro potřeby firem (vazby na rozhodovací procesy a strategické plánování rozvoje firem). Užitý přístup pak vychází z vypracované vlastní metody hodnocení územně vázaných faktorů kvality podnikatelského prostředí (podrobně jsou popsány v následující kapitole), která zohledňuje i odpovídající změny preferencí firem indukované silicím rozvojem tzv. znalostní ekonomiky – tento přístup významně posiluje nadčasový rámeček celé studie. Kvalita podnikatelského prostředí je pak obecně chápána jako agregátní výsledek dlouhodobé akumulace různorodých vlivů generovaných aktivitami podnikatelských i nepodnikatelských subjektů (včetně subjektů externích).

Pokud chceme definovat základní teoretická východiska regionální politiky ve vazbě na obecnou ekonomickou teorii, zjišťujeme, že jde o poněkud komplikovanou záležitost. Pro ekonomickou teorii hlavního proudu, jejíž primární jádro stále představuje model dokonalé konkurence, je totiž charakteristické zcela zřetelné opomíjení prostoru. Hlavní důvody této skutečnosti jsou poměrně obtížně věrohodně vysvětlitelné a zřejmě právě proto jim není věnována potřebná pozornost, resp. jsou často bagatelizovány – např. podle nositele Nobelovy ceny za ekonomii P. Krugmana (Krugman, P., 1997) jsou jimi „*prostě jiné priority ekonomických modelů*“. Obecně tak lze konstatovat, že i přes vznik nové generace ekonomických modelů, hlavní proud teoretické ekonomie i nadále pokračuje v již dlouhodobé tradici prostorově bezrozměrných modelů, nerespektujících prostor jako jednu ze základních univerzálních veličin (tato skutečnost v kombinaci s jejich značně omezenou vypovídací schopností v čase nepochybně významně snižuje reálné přínosy tradičních ekonomických modelů). I přes výše uvedené rozporné skutečnosti byl vytvořen poměrně značný počet teorií regionálního rozvoje, jejichž výchozí principy jsou ovšem často protikladné. Tyto teorie se obvykle snaží o regionálně ekonomické zohlednění základních myšlenek všeobecných ekonomických teorií, a v souladu s tím je lze členit na teorie regionální rovnováhy (konvergenční teorie) a teorie regionální nerovnováhy (divergenční teorie). Najdeme však zde

i celou řadu regionálních teorií bez přímé, resp. zřetelné vazby na některou ze všeobecných ekonomických teorií a rovněž regionálních teorií inspirovaných jinými vědními obory, které tak představují originální přínosy regionální ekonomie pro rozvoj ekonomické vědy (podrobněji např. Víturka, M., 2007). Z výše uvedených důvodů proto příliš nepřekvapuje, že praktická aplikace teorií regionálního rozvoje v rámci regionální politiky začala postupem času nabývat poněkud eklektické povahy, kdy jsou směřovány určité prvky z několika vybraných výchozích teorií (tento obecný závěr lze ovšem v podstatě vztáhnout i na celou současnou hospodářskou politiku).

Z pohledu „teoretického ukotvení“ regionálního výzkumu kvality podnikatelského prostředí je potřebné se zmínit zejména o dvou inspirativních skupinách ekonomických teorií. První z nich představují lokalizační teorie, které jsou všeobecně považovány za vůbec nejstarší součást teorií regionálního rozvoje. Jejich výchozí premisu lze zjednodušeně shrnout do konstatování, že omezená prostorová mobilita výrobních zdrojů determinuje vytváření územně specifických ekonomických struktur a v souladu s tím je hlavním cílem lokalizačních teorií nalézt hlavní faktory podmiňující lokalizaci ekonomických aktivit, a na jejich základě pak vysvětlit základní pravidelnosti v prostorovém uspořádání ekonomiky (podrobněji viz např. Žítěk, V., 2002). V tomto ohledu lze rozlišovat čtyři základní směry lokalizačních teorií: osvětlení lokalizačních rozhodnutí jednotlivých firem, zkoumání vzájemných závislostí lokalizačních rozhodnutí firem, analýzu behaviorálních aspektů lokalizace a syntézu celkového prostorového uspořádání ekonomiky (Blažek, J., Uhlíř, D., 2002). Významnými historickými příklady posledního nejkompexnějšího směru jsou zejména Christallerova teorie centrálních míst (představující v podstatě převedení neoklasického modelu do tzv. ideálního prostoru), Löschova teorie tržních zón (vycházející z budování tržních sítí jednotlivými výrobci na základě dopravních nákladů, struktury poptávky a ekonomických vztahů) a Isardova teorie prostorové ekonomie (usilující o modelové propojení ekonomie s prostorovým plánováním a ekonomickou geografii). Z praktického pohledu (chování firem, hospodářská politika) je patrně největším přínosem lokalizačních teorií rozpracování známého konceptu aglomeračních úspor jako součásti vnějších úspor snižujících transakční náklady firem. Modernější multifaktorové lokalizační teorie tak dodnes představují významný informační zdroj pro praktické rozhodování managementu zejména vysoce mobilních nadnárodních firem. K tomu je však potřebné poznamenat, že hledání komparativních lokalizačních výhod je kromě odvětvové příslušnosti firem a realizace makroekonomických a regionálních politik ve významné míře ovlivňováno i řadou obtížně kvantifikovatelných subjektivních faktorů, přičemž jde přirozeně pouze o jednu složku rozvojových strategií firem.

Druhou skupinu těchto inspirativních ekonomických teorií pak představují modely endogenního růstu, které vznikly zejména v reakci na zřejmou skutečnost, že základní neoklasické modely nebyly schopny uspokojivě interpretovat dlouhodobý růst produkce (růst kapitálové vybavenosti podle neoklasické teorie totiž nutně vede k následnému poklesu výnosů z investic). V tomto kontextu endogenní modely usilují o účelnou internalizaci dalších významných faktorů ovlivňujících ekonomický růst, které byly v původních ekonomických modelech uvažovány pouze jako exogenní, tj. faktory stojící mimo vlastní model. V souladu s tím jsou pro endogenní modely charakteristické určité formy přelévání ekonomických efektů, které zajišťují individuální i společenskou návratnost vynaložených investic (výnosy z kapitálu

mají konstantní, příp. rostoucí charakter).¹ Lze rozlišovat dva hlavní typy endogenních modelů, které obecně zdůrazňují klíčovou roli tzv. znalostních aktiv (European Commission, 1997). Představitelem prvního typu endogenních modelů kladoucích důraz na akumulaci lidského kapitálu je model R. Lucase, předpokládající, že úroveň tohoto kapitálu závisí především na způsobu, jakým jednotlivci rozdělují disponibilní čas mezi práci a vzdělávání. Lidský kapitál se ve výše uvedeném kontextu projevuje dvěma základními efekty. Vnitřní efekt vychází z předpokladu, že výtěžky každého pracovníka závisí na jeho dovednostech, což jej stimuluje k dosažení vyšší kvalifikace. Vnější efekt pak vychází z předpokladu, že průměrná úroveň lidského kapitálu následně přispívá ke zvyšování produktivity všech ostatních výrobních faktorů. Klíčovou podmínkou praktického fungování modelu je tedy nepřetržitá návratnost prostředků vkládaných do akumulace lidského kapitálu. Agregátní produkční funkce je pak v jeho rámci definována takto (upraveno):

$$Y = A \cdot f(K, Le, La)$$

kde:

- Y = úroveň produkce (celkový výstup),
- A = všeobecná úroveň technického (technologického) rozvoje,
- K = objem fyzického kapitálu,
- Le = efektivní práce, tj. množství času věnovaného pracovníky na výrobu, vynásobené hladinou dovedností každého z nich,
- La = průměrná hladina lidského kapitálu pro danou populaci.

Druhý typ endogenních modelů je založen na akumulaci tzv. znalostního kapitálu a jeho nejznámějším představitelem je model P. Romera, předpokládající, že snaha jednotlivých firem inovovat (motivovaná zejména dosažením dočasného monopolního postavení na trhu, které zajišťuje návratnost vložených prostředků) indukuje i investice ostatních firem do inovací, čímž dochází ke zvyšování všeobecného rozsahu technických znalostí, resp. úrovně znalostního kapitálu.² Model dále zdůrazňuje, že rozvoj techniky a technologií je sice silně determinován vědou a výzkumem (které se rozvíjejí do značné míry autonomně), ale komerční využití jejich výsledků vyžaduje soukromé investice do inovací. Inovace jsou tak hlavním zdrojem přelévacích efektů zvyšujících produktivitu všech výrobních faktorů. Odpovídající agregátní produkční funkce má pak následující tvar (upraveno):

$$Y = A \cdot f(R, K, L)$$

¹ Neoklasické i na ně navazující endogenní modely ekonomického růstu patří do významné skupiny tzv. nabídkově orientovaných modelů ekonomického růstu, které v zásadě vycházejí z agregátní produkční funkce. Druhou základní skupinu modelů pak tvoří poptávkově orientované modely, které akcentují vliv poptávky po zboží a službách na ekonomický růst (z regionálního pohledu lze v tomto směru uvést zejména interaktivní modely typu centrum–periferie, které jsou interpretované např. v rámci teorií polarizovaného rozvoje).

² Na Romerův model dále navazuje model Grossmana a Helpmana, založený na difúzi inovací ve vazbě na mezinárodní obchod a lokalizaci přímých zahraničních investic (za endogenní faktor ovšem považoval inovace již J. A. Schumpeter).

kde:

Y, K, A mají stejný význam jako u předchozího modelu;

R = objem firemních výdajů na výzkum a vývoj;

L = objem práce (lidské zdroje).

Moderní endogenní modely silně akcentují otázku globální konkurenceschopnosti, kterou je účelné chápat v intencích participativního modelu, ve kterém jsou celkové konkurenční výhody považovány za výsledek multidimenzionálního spolupůsobení společenských/politických a tržních sil (Skokan, K., 2003). V rámci tohoto silně generalizovaného modelu jsou procesy a faktory determinující celkovou konkurenceschopnost posuzovány na čtyřech základních systémových úrovních:

- úroveň meta (rozvojová orientace společnosti),
- úroveň makro (stabilní rámec ekonomiky),
- úroveň mezo (hospodářské politiky a podpůrné instituce),
- úroveň mikro (firmy a jejich seskupení).

Z regionálního pohledu je potřebné konstatovat, že na dlouhodobý ekonomický rozvoj jednotlivých regionů má významný vliv kvalita podnikatelského prostředí, která v souladu s poměrně silným stupněm její inercie vytváří i základní rámec pro jejich konkurenceschopnost (její vysokou úroveň lze tedy považovat za významný indikátor dlouhodobě úspěšného ekonomického rozvoje). V podmínkách tržní ekonomiky jsou rozhodující rozvojové vlivy pochopitelně generovány podnikatelským sektorem, který je přirozeným nositelem „tržní reflexe“ rozvojového potenciálu území. Selektivně se zde projevují i vlivy specifických faktorů, ze kterých lze uvést např. výskyt tržně atraktivních přírodních zdrojů, silné regionální „zakořenění“ velkých firem (stimulující rozvoj kooperačních vazeb s místními dodavateli a odběrateli) nebo poziční výhody generované blízkostí dynamicky se rozvíjejících pólů ekonomického rozvoje nebo polohou na rozvojových osách nadregionálního či regionálního významu. V této souvislosti je užitečné zmínit mikroekonomickou teorii konkurenceschopnosti M. Portera se známým modelem diamantu. Konkurenceschopnost je v tomto modelu popsána prostřednictvím následujících faktorů:

- faktory vstupů (nabídka výrobních faktorů),
- faktory poptávky (zdůrazněn signální význam místní poptávky),
- faktory generované strategiemi a charakterem konkurence firem,
- faktory generované přítomností příbuzných a podpůrných odvětví (vazby na územní dělbu práce),
- faktory vlivu vlády a náhody.

Jmenovaný autor zastává rovněž názor, že konkurenční výhody jsou i v globální ekonomice velmi silně lokalizovány a vznikají především z koncentrace dovedností a znalostí, veřejných institucí, firem a zákazníků (Porter, M., E., 1996). V souladu s tímto závěrem pak prosazuje koncept klastrů, které chápe jako geografická soustředění vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů a poskytovatelů služeb a dalších institucí. Aplikace tohoto konceptu je mnohem bližší územnímu než odvětvovému členění systému národní ekonomiky a poskytuje tak vhodný návod pro stimulaci externích úspor prostřednictvím rozvoje relevantních podnikatelských aktivit (s případnou participací institucí veřejného sektoru).

Pro efektivní stimulaci ekonomického rozvoje prostřednictvím hospodářské a regionální politiky je kromě zákonitostí tržní ekonomiky nezbytné respektovat i všeobecné zákonitosti organizace společenských systémů a jejich dynamiku. V tomto kontextu je možné vývojovou diferenciaci společenských systémů obecně charakterizovat jako neustálé vytváření a překonávání rozdílností, resp. střídání procesů polarizace a integrace (HAMPL, 1996). Tato diferenciaci je základním atributem celkové sociálně-ekonomické organizace společnosti, resp. jejího „vnitřního“ uspořádání. „Vnější“ uspořádání společnosti pak vyplývá z její sociálně-geografické organizace, jejímž základním atributem je hierarchická diferenciaci společenských systémů (HAMPL, 1996, 2005). Za hlavní faktor působící na vývojovou diferenciaci společenských systémů je všeobecně pokládán přirozený výběr na základě konkurenčních vztahů (indukujících prostorové rozdíly v ekonomickém rozvoji), které v kombinaci s účelovou spoluprací ekonomických subjektů zvyšují produktivitu všech výrobních faktorů. Její nedílnou součástí je efektivnost alokace, týkající se problému optimálního využívání zdrojů s cílem dosažení maximální hodnoty výstupu (HUČKA, 2008; BEHRENS, W., HAWRANEK, P., M., 1991) – obecně jde o potvrzení kauzálních vztahů mezi podmínkami pro podnikání a výsledky podnikání. Celkovou dynamiku vývojové diferenciaci lze výstižně charakterizovat prostřednictvím hospodářských cyklů, jejichž základními fázemi jsou konjunktura a recese. K tomu je potřebné poznamenat, že proces vývojové diferenciaci má v sobě zabudovány výrazné vyrovnávací mechanismy, tlumící v zájmu zachování potřebné soudržnosti státu zejména sociální polarizaci území. Z pohledu teorie regionálního rozvoje má cyklus vytváření a překonávání rozdílností, resp. disparit v regionálním rozvoji podle G. Myrdala tři základní fáze:

- selekce úspěšných regionů (spojená zejména s obdobím recese, příp. s významnými geopolitickými změnami),
- polarizace (spojená s ekonomickou expanzí úspěšných regionů),
- integrace (spojená s difúzí pozitivních efektů z úspěšných regionů do okolního prostoru zejména v období konjunktury).

Z hlediska vztahu příčiny a následku lze konstatovat, že sociálně-ekonomická organizace společenských systémů determinuje jejich sociálně-geografickou organizaci. Na druhé straně je ovšem tento proces výrazně modifikován silnou inercií hierarchických struktur, utvářejících se v linii globální (nadnárodní) – makroregionální (národní) – mezoregionální – mikroregionální úroveň, a obě základní formy společenské organizace proto nelze posuzovat izolovaně.

KAPITOLA 2

Regionální hodnocení kvality podnikatelského prostředí

Vypracovaná originální metodika regionálního hodnocení kvality podnikatelského prostředí je založena na podnikatelském přístupu, jehož věcnou podstatou je identifikace příslušných investičních, resp. rozvojových preferencí podnikatelských subjektů. Tyto podnikatelské preference lze vyjádřit koncentrovaným způsobem (zahrnujícím jejich autonomní i nadautonomní složku), který vychází z předem definovaného souboru faktorů kvality podnikatelského prostředí. Multifaktorové hodnocení kvality podnikatelského prostředí (KPP) respektuje logiku moderních konceptů lokalizačních analýz, které kladou hlavní důraz na zohlednění odpovídající poptávky podnikatelských subjektů. V této souvislosti lze výsledky provedených empirických výzkumů zobecnit v tom smyslu, že rozhodnutí firem, týkající se lokalizace nových i rozšiřovacích investic jsou (samozřejmě kromě subjektivních faktorů) ovlivňovány širokou škálou objektivně působících faktorů, jejichž odpovídající vlivy nelze korektně popsat pomocí jednoduchých deterministicky založených modelů. I v případě multifaktorového hodnocení jde ovšem o generalizované vyjádření, které je z pohledu konkrétních firem modifikováno jejich subjektivními požadavky na optimální kombinaci poptávaných faktorů KPP – je tedy třeba zkoumat nejen vybrané, resp. rozhodující faktory, ale zejména co nekomplexnější strukturu ovlivňujících faktorů.

Úzká propojenost lokalizačních analýz s výrazně později se objevujícími územními analýzami podnikatelského prostředí vyplývá ze skutečnosti, že při výběru své lokalizace firmy pochopitelně usilují i o co neoptimálnější využití alokovaných investic. Nejvýznamnější systémový rozdíl mezi oběma analýzami se patrně týká cenových faktorů, kdy z hlediska lokalizačního rozhodování firmy orientované na co nejrychlejší návratnost vložených investic preferují spíše jejich nižší úroveň (posuzovanou ovšem především na národní úrovni), kdežto firmy orientované na dlouhodobou efektivnost investic zvažují i skutečnost, zda jejich vyšší úroveň nesignalizuje i vyšší úroveň regionální poptávky (s adekvátními dopady na regionální KPP). Obecně pak regionální posuzování významu cenových faktorů závisí především na strategické orientaci investic na obsluhu domácích či zahraničních trhů.

Ve výše uvedeném kontextu je potřebné rovněž zdůraznit, že individualita jednotlivých firem se primárně projevuje především prostřednictvím relevantních rozdílů ve váze jednotlivých faktorů KPP a teprve sekundárně (s výjimkou územně nejsilněji vázaných ekonomických aktivit) i odvětvově specifickými rozdíly v jejich celkové struktuře. Tato prakticky ověřitelná skutečnost, vyplývající z rozhodující role základních výrobních faktorů a dále ze zvyšující se propojenosti ekonomických aktivit, dokumentuje fundamentální význam agregovaného multifaktorového hodnocení KPP. Z regionálního pohledu pak toto hodnocení v podstatě představuje komplexně orientovanou územní syntézu disponibilních výhod a nevýhod pro rozvoj podnikatelských aktivit a návazně i pro optimální výběr odpovídajících stimulačních nástrojů a opatření ze strany státní a územní správy.

V našem případě byl zvolen komplexní přístup hodnocení KPP, zohledňující rozvojové preference vybraných odvětví průmyslu a služeb tržního sektoru ekonomiky.¹ V souladu s užitou statistickou klasifikací ekonomických činností EU NACE (Nomenclature Général des Activités Économiques – statistická klasifikace ekonomických činností, používaná

¹ Nezařazená odvětví zajišťují především základní materiální podmínky fungování společnosti a jejich reprodukci (výroba a rozvod energií a vody, stavebnictví), distribuci a směnu výrobků a služeb (doprava, obchod) a veřejné služby financované prostřednictvím fiskálního přerozdělování (veřejná správa, školství, zdravotnictví, sociální služby apod.). Lokalizace zbývajících výrobních odvětví (především zemědělství, lesnictví a těžby nerostných surovin) je pak v rozhodující míře determinována specifickými, přírodně podmíněnými faktory.